

В. В. Сліпенюк

*аспірант кафедри конституційного права та правосуддя
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
помічник судді Малиновського районного суду м. Одеси
Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри конституційного
права та правосуддя Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова К. Ю. Кармазіна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛЕГШЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

В умовах демократичного спрямування розвитку української держави особливого значення набуває право на судовий захист як одне із основоположних прав людини. Однак, не дивлячись на його нормативне закріплення у вітчизняному законодавстві, щорічні звіти про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського Суду з прав людини свідчать про те, що Україна є

одним із лідерів за кількістю скарг, в тому числі пов'язаних із обмеженням в доступі до правосуддя [8].

Серед основних проблем, які призводять до констатації Європейським судом з прав людини порушень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод є, зокрема, й недоліки судової практики, що призводять до порушення права особи на справедливий судовий розгляд. Особливу роль відіграють проблеми доступу до правосуддя, під яким розуміється нормативно закріплена і реально забезпечена можливість особи безперешкодно отримати судовий захист за встановленою процедурою на засадах верховенства права.

Україна як член Ради Європи зобов'язалась здійснювати ефективне співробітництво з метою збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є спільним надбанням її членів. З огляду на суспільну значимість права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, як одного із ключових прав, що забезпечує доступ до правосуддя для окремих категорій населення, актуальним стає дослідження стану виконання найбільш цінного правового акту Ради Європи щодо його реалізації в нашій державі.

Перш за все, варто відмітити, що активні глобалізаційні процеси в світі стали причиною того, що в Україні доволі часто учасниками судового процесу є особи, які не володіють мовою судочинства. Разом з тим іноземці, особи без громадянства й громадяни України, що належать до національних менших чи не розуміють державну мову, є повноцінними учасниками судового процесу й мають відповідні процесуальні права та обов'язки, здійснення яких стає можливим завдяки реалізації права на використання рідної мови або мови, яку особа розуміє.

Вищезазначене право закріплюється та гарантується низкою міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів. Свій вклад задля забезпечення реалізації права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, зробила й Рада Європи, яка за допомогою свого органу виконавчої влади – Комітету Міністрів, створила низку правових актів, спрямованих на направлення національних законодавців у вірне русло щодо розбу-

дови справедливого та законного судочинства в державах-членах. Проте, лише деякі з них містять положення щодо реалізації права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє. Найбільш значущою при цьому є Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14 травня 1981 р., оскільки вказаний правовий акт, на відміну від більшості міжнародних договорів, що закріплюють та гарантують досліджуване право, стосується всіх видів судочинства та його учасників.

Будучи ухваленим Комітетом Міністрів Ради Європи на 68 засіданні заступників міністрів, вказаний документ рекомендує урядам держав-членів «вжити чи посилити, в залежності від обставин, всі заходи, які вони вважатимуть необхідними, з метою спрощення, прискорення і здешевлення судових проваджень з цивільних, господарських, адміністративних, соціальних або податкових справ» [2]. Один із способів для реалізації вказаного завдання, що безпосередньо впливає на реалізацію права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, викладено в пункті 6 частини В «Спрощення» Додатку до Рекомендації № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя. Так, згідно вказаного положення, якщо одна зі сторін недостатньо володіє мовою, якою здійснюється провадження, державі належить приділити особливу увагу питанню усного і письмового перекладу і забезпечити, щоб особи, які знаходяться у фінансовій скруті, не опинилися в несприятливому становищі з точки зору доступу до суду або участі в судовому процесі в силу неспроможності говорити мовою, яка вживається в суді, чи розуміти її [2].

З метою реалізації вказаних положень, а також закріплення та гарантування права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, в Україні вищезазначене право було задекларовано в низці національних нормативно-правових актів, що регламентують особливості здійснення різних видів судочинства. Так, відповідно до положень ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України [5, ст. 29], ст. 15 Кодексу адміністративного судочинства

чинства України [4, ст. 15], ст. 9 Цивільного процесуального кодексу України [7, ст. 9], ст. 10 Господарського процесуального кодексу України [3, ст. 10], ст. 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення [6, ст. 268], суди використовують державну мову під час здійснення розгляду судової справи та гарантують право учасників судового процесу на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють. Разом з тим, існують окремі проблеми щодо його реалізації, що ускладнюють доступ до правосуддя осіб, які не володіють державною мовою.

Зокрема, нагальною є проблема залучення для таких осіб перекладачів, оскільки жоден з існуючих в Україні процесуальних кодексів, що регулює здійснення того чи іншого виду судочинства, не містить положень, що визначали б відповідний механізм. Як наслідок, описана проблема негативним чином впливає на оперативність здійснення процесу, сприяє зловживанню сторонами своїми процесуальними правами з огляду на складність та тривалість пошуку перекладача з відповідним рівнем розуміння тієї чи іншої мови через специфіку здійснення перекладу судового процесу та в цілому призводить до порушення розумних строків під час розгляду справи, що є неприпустимим відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [1, ст. 6].

Таким чином, підсумовуючи всі вищезазначені положення, можна дійти висновку, що на сьогоднішній день в Україні реалізація права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, у відповідності до положень Рекомендації № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, є досить ускладненою та потребує термінового вдосконалення.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрана.
2. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_133. – Назва з екрана.

3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст.56.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст.446.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10.- № 11-12, № 13. – Ст.88.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1123.
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2004, № 40-41, 42. – Ст.492.
8. Звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/9329>. – Назва з екрана.